

Волохова Д. К.

*Київський національний університет технологій та дизайну
(Київ, Україна)*

Дзира І. Я.

*Київський національний університет технологій та дизайну
(Київ, Україна)*

ОСНОВНІ СПОСОБИ ПОПОВНЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ СФЕРИ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО ДИЗАЙНУ

Вступ. Сучасний стрімкий розвиток галузі мультимедійного дизайну зумовлює активне формування відповідної терміносистеми, де домінуючу роль наразі відіграють англіцизми. З одного боку, використання інтернаціоналізмів забезпечує продуктивну професійну комунікацію на міжнародному рівні, спрощуючи взаємодію фахівців із різних країн. Проте, з іншого боку, постає гостра проблема збереження національної автентичності фахової мови. Як зазначають дослідники С. З. Булик-Верхола та Я. О. Верхола, надзвичайно важливим є дотримання балансу між «розбудовою термінології завдяки використанню національних мовних ресурсів і вживання в ролі термінів запозичених найменувань» (Булик-Верхола, Верхола; 2023, 46). У контексті праці З. Й. Куньч «Питоме й запозичене в термінології: проблема балансу», «Проблема балансу між цими двома тенденціями особливо гостро постає в нинішніх умовах, коли відбувається суттєвий англомовний тиск на українську термінологію і, крім того, залишається недоладною тенденція до калькування термінів за взірцем російської мови» (Куньч, 2018, 39).

Метою пропонованих тез є проаналізувати національні джерела поповнення терміносистеми мультимедійного дизайну, зокрема через дослідження морфологічного та аналітичного способів термінотворення. Джерельною базою роботи слугують лексикографічні праці, зокрема «Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, інтернету і програмування» (Пройдаков, Теплицький; 2005), словник основних дизайн-термінів (Шостачук, Колесник; 2022).

Виклад основного матеріалу. У професійній лексиці галузі мультимедійного дизайну активно використовують іншомовні номінації, частина з яких наразі не має прямих однослівних україномовних відповідників. Однак до національної терміносистеми належать не лише слова, утворені від питомих українських основ, а й похідні лексеми, створені шляхом приєднання українських словотворчих афіксів до запозичених коренів. Наприклад, базові терміни, такі як *анімація* (від лат. *animatio* – оживлення), *спрайт* (від англ. *sprite* – фея, дух; у дизайні – плоске двовимірне зображення), *фрейм* (від англ. *frame* – рамка, кадр), у своїй початковій формі є транслітераціями (відтворення іншомовного слова літерами національної абетки згідно з його написанням у мові-оригіналі, як-от англ. *designer* – укр. *дизайнер*). І хоча ці базові слова є іншомовними, утворені від них за допомогою українських морфем похідні слова функціонують уже як повноцінні елементи національної мови.

Морфологічний спосіб термінотворення. Як зазначають мовознавці, «цей спосіб полягає у творенні нових термінів шляхом поєднання твірної основи (як питомої, так і запозиченої) з різними афіксами (суфіксами та префіксами)» (Панько, Кочан, Мацюк; 1994). Для термінології галузі мультимедіа характерні суфіксальний, префіксально-суфіксальний способи та спосіб складання основ.

Суфіксальний спосіб від запозиченої основи – творення іменників на позначення процесів за допомогою питомого суфікса *-ни(я)* – *кадрування* (від фр. *cadre*), *рендерування* (від англ. *render*).

Префіксально-суфіксальний спосіб – утворення прикметників від англіцизмів, наприклад *запікселений* (від англ. *pixel* – найменший елемент растрового зображення, утворено за допомогою префікса *за-* та суфікса *-ен*).

Спосіб складання основ: як приклад, термін *відео* (від лат. *videre* – бачити) у поєднанні з іншими словами та суфіксами утворює складні номінації, як-от *відеомонтаж* або *відеоредагування*.

Аналітичний (синтаксичний) спосіб, за дослідженнями, «є одним із найпродуктивніших шляхів поповнення сучасних терміносистем (приблизно 70%

термінів у різних термінологіях – це словосполучення)» (Булик-Верхола, Верхола; 2023, 49). Терміни, утворені аналітичним способом, найповніше можуть відобразити сенс поняття. Цей спосіб реалізується через дослівний переклад англomовних конструкцій. Як приклади аналітичного творення можна навести словосполучення: *векторна графіка* (від лат. *vector* – той, що несе, та грец. *graphike* – намальований), *ключовий кадр* (калька з англ. *keyframe*), а також *користувацький інтерфейс* (калька з англ. *user interface*). Багатокomпонентні терміни складаються з іменника (головного слова) та прикметника (залежного слова).

Тенденція до орієнтації на рідномовний ґрунт виразно простежується в **лексико-семантичному способі** словотвору. Пор.: *зарубка, знак, насиченість, роздільність, спади, яскравий* тощо. Процес перетворення загальноновживаних слів або словосполучень української мови на термінологічні одиниці сфери дизайну найчастіше відбувається шляхом звуження їхнього первісного значення або метонімізації. При цьому слід зауважити, що незапозична лексика є непродуктивним матеріалом для термінотворення.

Проте, незважаючи на об'єктивну складність конструювання абсолютно нових кореневих основ, наявний лексичний фонд української мови залишається критично важливим ресурсом для розбудови фахового мовлення. Замість механічного використання англіцизмів, словник мультимедійного дизайну активно поповнюється питомими відповідниками завдяки метафоричному переосмисленню вже існуючих понять. Показовими прикладами є залучення таких незапозичених слів, як *тло* (англ. *background*), *шар* (англ. *layer*), *пензель* (англ. *brush*), *прозорість, відтінок*. Використання цих номінацій формує природне мовне середовище, де складні технічні інструменти стають інтуїтивно зрозумілими завдяки прозорій внутрішній формі рідного слова.

Також механізмом збереження автентичності терміносистеми виступає залучення питомих українських морфем та використання способу

основоскладання. Завдяки поєднанню національних словотворчих елементів формуються такі повноцінні терміни, як *застосунок* (альтернатива до слова *аплікація*), *позначка* (замість *іконка*), *вкладка* або *взаємодія* (замість *інтерація*).

Висновок. Використання морфологічного та аналітичного способів терміноутворення сприяє збереженню автентичності професійної української мови. Попри існування інших механізмів формування терміносистеми (зокрема лексико-семантичного та морфолого-синтаксичного), у межах пропонованих тез було висвітлено саме ці два шляхи як найбільш репрезентативні. Проведений аналіз демонструє, що запозичення іншомовних номінацій та їхня подальша адаптація засобами національної мови дозволяє не лише ефективно поповнювати фаховий словник галузі мультимедіа, а й зберігати комунікативну прозорість. Такий підхід забезпечує баланс: терміни стають органічними елементами української мови, водночас залишаючись зрозумілими для міжнародної спільноти фахівців, що є критично важливим для глобалізованого середовища сучасного дизайну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булик-Верхола, С. З., & Верхола, Я. О. (2023). Національні джерела поповнення комп'ютерної термінології української мови. *Закарпатські філологічні студії*, 27(1), (с. 45–50).
2. Куньч, З. Й. (2018). Питоме й запозичене в термінології: проблема балансу. *Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм: Монографія*. Нац. ун-т «Львів. Політехніка». (с. 38–66).
3. Панько, Т. І., Кочан, І. М., & Мацюк, Г. П. (1994). *Українське термінознавство: Підручник*. Світ. 216 с.
4. Пройдаков, Е. М., & Теплицький, Л. А. (2005). *Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування* (1-ше вид.). СофтПрес. 549 с.
5. Шостачук, Т. В., & Колесник, Н. Є. (Уклад.). (2022). *Словник основних дизайн-термінів*. Вид-во «ТОВ-505». 48 с.